

ارزیابی اثر قراردادهای نفتی عراق بر تولید و صادرات نفت این کشور

علی خواجوی*، معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت • محسن کرمانشاه، مدیریت برنامه‌ریزی تلفیقی شرکت ملی نفت ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

تاریخ ارسال نویسنده: ۹۵/۰۳/۰۴
تاریخ ارسال به داور: ۹۵/۰۳/۱۷
تاریخ پذیرش داور: ۹۵/۰۳/۲۵

واژگان کلیدی:

قراردادهای نفتی، میدان نفتی عراق، تولید و صادرات نفت خام

ارزیابی تولید و صادرات نفت خام عراق به‌عنوان یکی از مهم‌ترین رقبای ایران بسیار حائز اهمیت است. این کشور با انعقاد قراردادهای نفتی جدید موفق به افزایش تولید و صادرات بیشتر نفت خام شده و تا حد بسیاری توانسته در زمینه صادرات نفت خام به بازارهای جهانی جایگزین ایران گردد. به‌طوری که میانگین تولید نفت عراق از ۲/۳۶ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۰ به ۴/۳-۴/۵ میلیون بشکه در روز در چهار ماه نخست سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است. میانگین صادرات نفت عراق نیز از ۱/۸۹ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۰ به بیش از ۳/۵ میلیون بشکه در روز افزایش یافته است. همچنین بررسی مقاصد صادراتی نفت خام ایران قبل و بعد از اعمال تحریم‌ها و مقایسه صادرات نفت عراق به این کشورها در همین دوره بیانگر آنست که بیش از ۷۰ درصد از کاهش میزان صادرات نفت خام ایران به کشورهای آسیایی طی دوره مذکور از طریق صادرات نفت خام عراق جبران شده است.

در این مقاله تلاش شده آخرین وضعیت توسعه میدانی نفتی عراق بررسی شود و تأثیر قراردادهای نفتی این کشور بر افزایش تولید، صادرات و درآمدهای نفتی آن بررسی گردد.

مقدمه

با چالش‌های داخلی و خارجی متعددی دست به‌گریبان بوده که اجرای این قراردادها را با مشکلاتی همراه کرده است. در این مقاله تلاش می‌شود آخرین وضعیت پیشرفت قراردادهای منعقد شده و تأثیر آنها بر تولید و صادرات نفت خام عراق بیان شود.

۱- بازنگری در اهداف تولیدی قراردادهای نفتی

دولت عراق طی دو مناقصه نفتی که در سال ۲۰۰۹ برگزار کرد قرارداد توسعه یازده میدان نفتی را با شرکت‌های بین‌المللی امضاء نمود. بر اساس قراردادهای منعقد شده، تولید نفت خام عراق باید از حدود ۲/۵ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۰ به ۱۲/۵ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۷ افزایش می‌یافت. پس از برگزاری مناقصات اکثر صاحب‌نظران و مؤسسات معتبر انرژی نظیر IEA، EIA، BP، Wood، Mackenzie و IHS نسبت به محقق شدن این اهداف تولیدی ابراز تردید کردند. اما ابتدا عراق اعلام کرد که هیچ علاقه‌ای برای مذاکره مجدد در خصوص اهداف قراردادهای منعقد شده وجود ندارد و با توجه به حجم زیاد ذخایر نفت این کشور، شرکت‌های خارجی باید به تعهدات خود پایبند باشند. تا اینکه در نهایت در سال ۲۰۱۱ وزیر نفت عراق اعلام کرد که این کشور به دنبال کاهش سقف برنامه‌های تولید نفت خام خود از ۱۲/۵ میلیون بشکه در روز به ۷-۸ میلیون بشکه در روز است [۲ و ۱]. در ادامه و در سال ۲۰۱۲ معاون انرژی نخست وزیر عراق (دکتر شهرستانی) اعلام کرد که

وزارت نفت عراق از ابتدای بازه ۲۰۱۲-۲۰۰۹ چهار مناقصه نفتی برگزار کرد. در مناقصه اول که در ژانویه ۲۰۰۹ برگزار شد شش میدان نفتی توسعه یافته و دو میدان گازی توسعه نیافته عرضه شد که در نهایت برای توسعه میدانی نفتی قرارداد منعقد شد. در مناقصه دوم که در ۱۱ و ۱۲ دسامبر ۲۰۰۹ برگزار شد ده میدان نفتی توسعه نیافته عرضه گردید که برای هفت میدان قرارداد منعقد شد. مناقصه سوم در ۲۰ اکتبر ۲۰۱۰ و برای عرضه ۳ میدان گازی توسعه نیافته برگزار گردید که برای هر سه میدان نیز قرارداد امضاء شد. مناقصه چهارم در ۳۰ و ۳۱ می ۲۰۱۲ برای واگذاری هفت بلوک اکتشافی گازی و پنج بلوک اکتشافی نفتی برگزار گردید که سه بلوک نفتی و یک بلوک گازی واگذار شد.

چهارچوب قراردادهای نفتی عراق در این مناقصات، قراردادهای خدمات فنی (TSC) بوده است. طی این قراردادها شرکت‌های خارجی علاوه بر توسعه میدان، در دوران بهره‌برداری هم حضور خواهند داشت. در این قراردادها حداکثر سهم شرکت‌های خارجی ۷۵ درصد تعیین شده و وزارت نفت عراق برای هر قرارداد، یک شرکت داخلی با سهم مشارکت ۲۵ درصد معرفی کرده است. البته شرکت‌های داخلی تنها در سود این قراردادها سهیم هستند و نقشی در تأمین مالی یا برعهده گرفتن ریسک‌های پروژه ندارند.

از ۲۰۱۰ که قراردادهای توسعه میدانی نفتی به شرکت‌های خارجی تفیذ شده بیش از پنج سال می‌گذرد. طی این مدت عراق

* نویسنده‌ی عهده‌دار مکاتبات (a.khajavi@gmail.com)

کنسرسیوم توسعه‌ی این میدان را بر عهده دارد با وجود آنکه هدف تولیدی مذکور را قابل قبول دانسته اما به دلیل عدم تغییر در سایر شروط قراردادی، از پذیرفتن رسمی این تغییر خودداری کرده است. همچنین مذاکره جهت بازنگری در هدف تولیدی میدان قراف نیز در دست انجام است. هدف اولیه تولید از این میدان ۲۳۰ هزار بشکه در روز است.

لازم به ذکر است در فوریه ۲۰۱۵ اعلام شد که دولت عراق برای افزایش جذابیت قراردادهای خود و جذب سرمایه‌گذاری گسترده‌تر خارجی در بلوک‌های اکتشافی جدید به دنبال استفاده از قراردادهای مشارکت در تولید (PSA) است. البته به دلیل منع قانونی در این زمینه، دولت عراق درصدد است مجوز این امر را از پارلمان این کشور کسب کند. وزیر نفت عراق عنوان کرده که با به کارگیری این قراردادهای مذکور، این کشور قادر خواهد بود ذخایر نفت خام خود را تا ۲۰۰ میلیارد بشکه افزایش یابد [۵].

۲- بررسی پیشرفت قراردادهای منعقد شده

۲-۱- میدان رمیله

قرارداد توسعه‌ی این میدان در دور اول مناقصه به کنسرسیوم شرکت‌های BP (۳۸ درصد) و CNPC (۳۷ درصد) واگذار شده است. با توافق انجام شده در جولای ۲۰۱۴ سقف تولید از میدان رمیله از ۲/۸۵ میلیون بشکه در روز به ۲/۱۰ میلیون بشکه در روز کاهش یافته و تا سال ۲۰۳۴ تمدید شده است. ظرفیت تولید این میدان در سال ۲۰۱۰ حدود یک میلیون بشکه در روز اعلام شده بود و در حال حاضر برابر ۱/۴ میلیون بشکه در روز است. لازم به ذکر است کل دارایی شرکت BP در میدان رمیله تا پایان سال ۲۰۱۴ برابر ۱/۶۰۶ میلیارد دلار به علاوه ۳۷۱ میلیون دلار (Non-current asset) گزارش شده است [۴].

۲-۲- میدان زبیر

میدان زبیر در دور اول مناقصه‌های نفتی به کنسرسیوم شرکت‌های انی (۳۲/۸۱ درصد)، اکسیدنتال (۲۳/۴۴ درصد) و KGC کره‌ی جنوبی (۱۸/۷۵ درصد) جهت تولید ۱/۱۲۵ میلیون بشکه در روز واگذار شده که با توافق انجام شده به ۸۵۰ هزار بشکه در روز کاهش یافته است. تولید این میدان در زمان واگذاری به کنسرسیوم حدود ۱۹۵ هزار بشکه در روز و در پایان سال ۲۰۱۲ حدود ۲۷۰ هزار بشکه در روز بوده که در سال ۲۰۱۶ به ۳۶۰ هزار بشکه در روز افزایش یافته است [۶].

در نوامبر سال ۲۰۱۵ اعلام شد که شرکت اکسیدنتال برای واگذاری سهام خود در این میدان به وزارت نفت عراق درخواست داده که این موضوع تا کنون به سرانجام نرسیده است [۷].

وزارت نفت عراق به منظور افزایش زمان برداشت از میادین نفتی و حداکثرسازی ضریب بازیافت از آنها، برخی برنامه‌های تولیدی در نظر گرفته شده را کاهش می‌دهد. دکتر شهرستانی که در زمان عقد قراردادهای نفتی، وزیر نفت عراق بود اعلام کرد این کشور در نظر دارد برنامه‌ی تولید حداکثری از میادین را به گونه‌ای تنظیم کند که افت تولید آنها تا بعد از سال ۲۰۳۵ به تعویق بیفتد [۳]. از سوی دیگر شرکت‌های خارجی طرف قرارداد با عراق خواستار انعطاف‌پذیری بیشتر دولت این کشور در خصوص سوددهی قراردادهای منعقد شده بودند؛ چرا که در بسیاری از قراردادهای، نرخ پاداش تولید در نظر گرفته شده بسیار کم است و تنها با در نظر گرفتن سقف تولید زیاد، سرمایه‌گذاری در این میادین از توجیه اقتصادی برخوردار است. بنابراین با توجه به بازنگری و کاهش سقف تولید از این میادین، باید نرخ پاداش در نظر گرفته شده نیز افزایش یابد تا توجیه اقتصادی طرح‌های مورد نظر به خطر نیفتد.

با وجود این موضوعات، در اکثر قراردادهای واگذار شده مذاکرات مجددی انجام گردیده و سقف تولید و سال دستیابی به تولید حداکثری در آنها بازنگری شده است. البته از تغییر در نرخ پاداش به‌ازای هر بشکه نفت تولیدی در قراردادهای بازنگری شده اطلاعاتی منتشر نشده است.

تا کنون در هدف تولیدی هفت میدان نفتی، بازنگری انجام شده و سقف تولید از آنها به‌طور میانگین با ۳۵ درصد کاهش از ۱۱/۰۱ میلیون بشکه به ۷/۱۵ میلیون بشکه در روز رسیده است (حدود ۳/۹ میلیون بشکه در روز کاهش) [۴]. بیشترین کاهش، مربوط به میدان مجنون (مشترک با آزادگان) است که در آن هدف تولیدی قرارداد بیش از ۴۴ درصد کاهش یافته است. البته شرکت شل که رهبری

آخرین بازنگری در اهداف تولیدی میادین نفتی واگذار شده عراق [۴]

نام میدان	هدف تولید حداکثری (میلیون بشکه در روز)		مقدار کاهش
	هدف اولیه	هدف جدید	
قرنیه غربی-۱	۲/۸۲۵	۱/۶	۴۳/۳ درصد
زبیر	۱/۲	۰/۸۵	۲۹
قرنیه غربی-۲	۱/۸	۱/۲	۳۳/۳
رمیله	۲/۸۵	۲/۱۰	۲۶/۳
هالفایا	۰/۵۳۵	۰/۴	۲۵/۲
مجنون	۱/۸	۱	۴۴/۴
جمع	۱۱/۰۱	۷/۱۵	۳۵

۲-۳- میدان مجنون

میدان مجنون در دور دوم مناقصه‌های نفتی به کنسرسیوم شرکت‌های شل (۴۵ درصد) و پتروناس (۳۰ درصد) جهت تولید ۱/۸ میلیون بشکه در روز واگذار شده که مذاکره در خصوص کاهش سقف تولید این میدان به یک میلیون بشکه در روز در دست انجام است. تولید این میدان در زمان واگذاری به کنسرسیوم حدود ۴۵ هزار بشکه در روز بوده که در سال ۲۰۱۵ به ۲۱۰ هزار بشکه در روز افزایش یافته است [۸].

۲-۴- میدان قرنه‌ی غربی-۱

قرارداد توسعه‌ی میدان قرنه‌ی غربی-۱ به کنسرسیوم شرکت‌های اگزون موبیل (۶۰ درصد) و شل (۱۵ درصد) در دور نخست مناقصات نفتی عراق واگذار شده است. کنسرسیوم باید تولید این میدان را از ۲۴۴ هزار بشکه در روز در زمان واگذاری، به ۲/۸۲۵ میلیون بشکه در روز افزایش دهد. البته سقف تولید از این میدان با توافق صورت گرفته به ۱/۶ میلیون بشکه در روز کاهش یافته است. تولید میدان قرنه‌ی غربی-۱ در پایان سال ۲۰۱۲ به ۴۵۰ هزار بشکه در روز افزایش یافته بود اما در حال حاضر به ۳۵۰ هزار بشکه در روز کاهش یافته که دلیل آن کمبود آب مورد نیاز جهت تزریق اعلام شده است. پیش‌بینی می‌شود که این موضوع با راه‌اندازی پروژه CSSP در سال ۲۰۱۸ برطرف خواهد شد [۹].

لازم به ذکر است که اگزون موبیل ۶۰ درصد سهام خود را به Petrochina و Petrochina-Indonesia واگذار کرده و تنها به عنوان اپراتور در این میدان باقی مانده است [۴].

۲-۵- میدان قرنه‌ی غربی-۲

میدان قرنه‌ی غربی-۲ از میادین عظیم و توسعه نیافته‌ی عراق است که در دور دوم مناقصات به کنسرسیوم شرکت‌های لوک اویل (۵۶/۲۵ درصد) و استات اویل (۱۸/۷۵ درصد) برای تولید ۱/۸ میلیون بشکه در روز واگذار شده است. البته در ابتدای سال ۲۰۱۲ شرکت استات اویل از ادامه‌ی حضور در این کنسرسیوم انصراف داد و سهام خود را به شرکت لوک اویل واگذار نمود. سقف تولید از این میدان نیز با توافق صورت گرفته به ۱/۲ میلیون بشکه در روز کاهش یافته و تولید آن تا پایان سپتامبر ۲۰۱۵ برابر ۴۵۰ هزار بشکه در روز گزارش شده است [۱۰]. نفت سنگین میدان قرنه‌ی غربی-۲ با درجه‌ی API برابر ۲۲/۸، حدود ۴۷ درصد وزنی از نفت سنگین بصره را تشکیل می‌دهد. تا اوایل مارس ۲۰۱۵ لویک اویل ۶-۵/۷ میلیارد دلار در قرنه‌ی غربی-۲ سرمایه‌گذاری کرده که نیمی از آنرا دریافت کرده است.

۲-۶- میدان بدر

قرارداد میدان توسعه نیافته‌ی بدر در دور دوم مناقصات نفتی عراق به

کنسرسیومی متشکل از شرکت‌های گازپروم (۳۰ درصد)، کوگس (۲۲/۵ درصد)، پتروناس (۱۵ درصد) و TPAO (۷/۵ درصد) واگذار شده است. سقف تولید در نظر گرفته شده برای این میدان ۱۷۰ هزار بشکه در روز است. شرکت انگلیسی پتروفک برنده‌ی مناقصه‌ی ساخت تأسیسات بهره‌برداری فاز اول میدان بدر با ظرفیت ۶۰ هزار بشکه در روز شده است. تولید اولیه از این میدان از سال ۲۰۱۳ با ۱۵ هزار بشکه در روز آغاز شده [۱۱] و بر اساس پیشرفت حاصل شده تا پایان سال ۲۰۱۶ به ۶۵ هزار بشکه در روز خواهد رسید [۱۲].

۲-۷- میدان هالفایا

توسعه‌ی میدان هالفایا در دور دوم مناقصات نفتی به کنسرسیومی متشکل از شرکت‌های CNPC (۳۷/۵ درصد)، پتروناس (۱۸/۷۵ درصد) و توتال (۱۸/۷۵ درصد) واگذار شده است. سقف تولید این میدان ۵۳۵ هزار بشکه در روز در نظر گرفته شده که با توافق انجام شده در جولای ۲۰۱۴ به ۴۰۰ هزار بشکه در روز کاهش یافته است. تولید این میدان در سال ۲۰۱۲ برابر ۸۲ هزار بشکه در روز بوده که در سال ۲۰۱۵ به حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز افزایش یافته است [۱۳].

نفت سنگین میدان هالفایا با درجه‌ی API برابر ۲۲/۵، حدود ۳۲ درصد وزنی از نفت سنگین بصره را تشکیل می‌دهد.

۲-۸- میادین نجمه و قیاره

قرارداد توسعه‌ی دو میدان نجمه و قیاره که به شرکت سان آنگول واگذار شده بود به دلیل مسائل امنیتی، اجرایی نشده است. این دو میدان در استان نینوا قرار دارند که حضور داعش در عراق این منطقه را به کلی ناامن کرده است.

۲-۹- میدان قراف

کنسرسیومی متشکل از دو شرکت نفتی پتروناس (۴۵ درصد) و ژاپکس (۲۵ درصد) در دور دوم مناقصه‌های نفتی سال ۲۰۰۹ موفق به دریافت حق امتیاز توسعه‌ی میدان نفتی قراف شدند. این کنسرسیوم متعهد شده که تولید میدان توسعه نیافته‌ی قراف را به ۲۳۰ هزار بشکه در روز افزایش دهد. تولید اولیه‌ی این میدان از سال ۲۰۱۳ با ۳۵ هزار بشکه در روز آغاز شده است [۱۴].

تاکنون مذاکرات بازرگاری در سقف تولید این میدان نهایی نشده و هنوز در جریان است. نفت سنگین میدان قراف با درجه‌ی API برابر ۲۵/۹، حدود ۱۲ درصد وزنی از نفت سنگین بصره را تشکیل می‌دهد.

۲-۱۰- میادین گروه میسان

قرارداد توسعه‌ی میادین منطقه‌ی میسان (فکه، ابوغریب و بازرگان) در دور نخست مناقصات نفتی عراق با ظرفیت تولید

ماه زودتر از موعد مقرر و در جولای ۲۰۱۱ توانسته تولید این میدان را با ۴۰ هزار بشکه در روز آغاز کند. تولید کنونی میدان الاحدب ۱۴۵ هزار بشکه در روز است و بر اساس مذاکرات انجام شده قرار است سقف تولید این میدان به ۲۰۰ هزار بشکه در روز افزایش یابد. مدت قرارداد منعقد شده ۲۳ سال است [۱۵].

۳- مجموع تولید میداین واگذار شده

بررسی تولید هر یک از قراردادهای واگذار شده‌ی عراق طی دو مناقصه‌ی نفتی این کشور نشان می‌دهد که تولید این میداین از حدود ۱/۵۸۷ میلیون بشکه در روز در زمان واگذاری قراردادها (سال ۲۰۱۰) به ۲/۲۷۷ میلیون بشکه در روز در پایان سال ۲۰۱۲ و به ۳/۳۴۰ میلیون بشکه در روز در سه ماهه‌ی نخست سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است. در واقع تولید نفت میداین واگذار شده طی سه سال گذشته بیش از ۲ برابر شده که این مقدار افزایش عمدتاً ناشی از توسعه‌ی میداین قرنه‌ی غربی-۲، رمیله، میسان،

۴۵۰ هزار بشکه در روز به کنسرسیومی متشکل از شرکت‌های CNOOC (۶۳/۷۵ درصد) و TPAO (۱۱/۲۵ درصد) واگذار شده است. تولید این میدان در زمان واگذاری حدود ۱۰۰ هزار بشکه در روز بوده که در پایان سال ۲۰۱۲ به ۱۲۵ هزار بشکه در روز افزایش یافته و در فوریه و سال ۲۰۱۵ برابر ۳۲۰ هزار بشکه در روز اعلام شده است [۱۳].

۱۱-۲- میدان الاحدب

قرارداد میدان الاحدب که خارج از مناقصات نفتی عراق واگذار شده اولین قرارداد منعقد شده‌ی نفت این کشور پس از سقوط رژیم بعث است. این قرارداد خدماتی ۳ میلیارد دلاری به شرکت CNPC واگذار شده و طی آن قرار است در سه سال نخست، تولید این میدان به ۲۵ هزار بشکه در روز و در پایان شش سال به بیش از ۱۱۰ هزار بشکه در روز افزایش یابد. این در حالی است که شرکت چینی مجری توسعه‌ی میدان الاحدب حدود شش

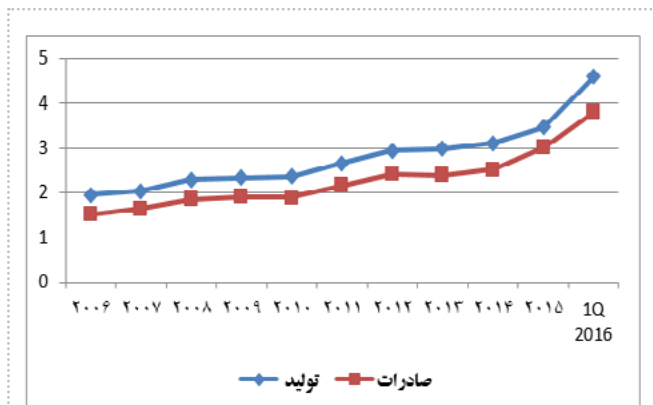
(واحد: هزار بشکه در روز)

۲ | مقایسه‌ی تولید میداین نفت واگذار شده عراق طی سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۰

هدف تولید جدید	هدف تولید اولیه	رشد تولید نسبت به ۲۰۱۰	تولید در سه ماهه‌ی نخست سال ۲۰۱۶	تولید در پایان سال ۲۰۱۲	تولید در زمان واگذاری (۲۰۱۰)	نام میدان	
۲۱۰۰	۲۸۵۰	۴۰۰	۱۴۰۰	۱۳۵۰	۱۰۰۰	رمیله	واگذار شده در مناقصه‌ی دور اول
۸۵۰	۱۲۰۰	۱۶۵	۳۶۰	۲۷۰	۱۹۵	زبیر	
۱۶۰۰	۲۸۲۵	۱۰۶	۳۵۰	۴۵۰	۲۴۴	قرنه‌ی غربی-۱	
۱۲۰۰	۱۸۰۰	۴۵۰	۴۵۰	۰	۰	قرنه‌ی غربی-۲	واگذار شده در مناقصه‌ی دور دوم
۱۰۰۰	۱۸۰۰	۱۶۵	۲۱۰	۰	۴۵	مجنون	
		۱۵	۱۵	۰	۰	بدرا	
		۰	۰	۰	۰	نجمه	
		۰	۰	۰	۰	قیاره	
در دست مذاکره	۲۳۰	۳۵	۳۵	۰	۰	قراف	
		۲۲۰	۳۲۰	۱۲۵	۱۰۰	ميسان	
۴۰۰	۵۳۵	۱۹۷	۲۰۰	۸۲	۳		
۷۱۵۰	۱۱۲۴۰	۱۷۵۳	۳۳۴۰	۲۲۷۷	۱۵۸۷	مجموع	

میلیون بشکه در روز در چهار ماهه‌ی نخست سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است. نکته‌ی قابل تأمل اینکه مجموع درآمدهای عراق از محل صادرات نفت خام طی سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۵ معادل ۴۴۴/۶ میلیارد دلار بوده است. از مشکلات عمده‌ی صنعت نفت این کشور، ساحل بسیار باریکش

۱ | مقادیر تولید و صادرات نفت خام عراق از سال ۲۰۰۳ تا چهار ماهه‌ی نخست ۲۰۱۶

با خلیج فارس (۵۸ کیلومتر)، کافی نبودن زیرساخت‌های مورد نیاز برای انتقال و ذخیره‌سازی و ظرفیت کم پایانه‌های صادراتی است. به همین دلیل در بسیاری موارد با نامساعد شدن شرایط آب و هوایی، صادرات و در نتیجه تولید نفت با اختلال مواجه می‌شود. به طوری که به دلیل وجود این مشکلات در برهه‌های مختلف، تولید از میدین جنوب عراق حتی تا حدود ۶۰۰ هزار بشکه در روز نیز کاهش یافته است [۲۲].

در همین راستا عراق در نظر دارد با احیا و بازسازی ظرفیت موجود دو ترمینال صادراتی خود (بصره و خورالامایا با مجموع ظرفیت ۳/۲ میلیون بشکه در روز) و افزایش ۳/۶ میلیون بشکه در روز از طریق راه‌اندازی SPM در پایانه‌ی بصره، تا سال ۲۰۲۰

هالفا، زیر و مجنون بوده است. شایان ذکر است که دولت عراق به دلیل کاهش قیمت نفت خام و محدودیت‌های شدید بودجه‌ای از شرکت‌های خارجی خواسته است سرمایه‌گذاری برای توسعه‌ی میدین نفتی را کندتر کنند. به همین دلیل و همچنین به علت معوقات زیاد دولت عراق به شرکت‌های خارجی، شرکت‌های فعال در این کشور نیز برنامه‌های سرمایه‌گذاری خود را به شدت کاهش داده‌اند و به احتمال فراوان برنامه‌های تولید از میدین نفتی عراق در سال‌های آتی با تعویق مواجه خواهد شد [۱۸-۱۶].

کسری بودجه‌ی عراق در سال ۲۰۱۶ حدود ۲۵/۸۴ میلیارد دلار برآورد شده است. در همین راستا دولت این کشور با بانک‌های Citibank، Deutch bank و JP Morgan مذاکراتی انجام داده تا با همکاری سه این بانک نیمی از این کسری بودجه‌ی خود را از طریق اوراق قرضه‌ی داخلی و بین‌المللی و ۵/۲ میلیارد دلار آنرا از طریق وام‌های پروژه بین‌المللی تأمین کند [۱۹].

۴- روند تولید و صادرات نفت خام عراق طی سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۵

عراق به غیر از میدین واگذار شده، از میدین دیگری نیز نفت تولید می‌کند. در مجموع میانگین تولید نفت این کشور در سال ۲۰۱۰ برابر ۲/۳۶ میلیون بشکه در روز بوده که این مقدار با وجود چالش‌های داخلی و خارجی متعدد، در سال ۲۰۱۵ به ۳/۴۷ میلیون بشکه در روز افزایش یافته است. در واقع تولید نفت خام عراق در سال ۲۰۱۵ نسبت به سال ۲۰۱۰ حدود ۴۷ درصد رشد داشته که با توجه به شرایط این کشور رقم بسیار قابل توجهی است. همچنین در چهار ماهه‌ی نخست سال ۲۰۱۶ نیز میانگین تولید نفت خام عراق ۴/۳-۴/۵ میلیون بشکه در روز گزارش شده است (منابع اولیه و ثانویه) [۲۰].

میانگین صادرات نفت این کشور نیز از ۱/۸۹ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۰ به ۳ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۵ و بیش از ۳/۵

۳ | مقادیر تولید و صادرات نفت خام عراق طی سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۱۵ [۲۱]

سال	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵
تولید	۱/۲۸۸	۱/۹۹۵	۱/۸۵۳	۱/۹۵۵	۲/۰۳۵	۲/۲۸۶	۲/۳۳۶	۲/۳۵۸	۲/۶۵۳	۲/۹۴۲	۲/۹۸	۳/۱۱	۳/۴۶۸
صادرات	۱/۰۱	۱/۵۳۸	۱/۴۰۵	۱/۵۰۵	۱/۶۴۳	۱/۸۵	۱/۹۱۱	۱/۸۹۱	۲/۱۶۵	۲/۴۲۳	۲/۳۹	۲/۵۱۵	۳/۰۰۵
درآمدهای صادراتی	۸/۳۵	۱۷/۵۳	۲۳/۲۷	۳۰/۴	۳۹/۸۴	۵۹/۵۴	۴۱/۴۲	۵۲/۲۴	۷۵/۹۳	۹۴/۰۳	۸۹/۲۲	۸۴/۱۲	۴۹/۰۸

بوده و این بازار برای عراق همچنان در صدر بازارهای صادراتی است.

این موضوع از آن رو حائز اهمیت است که بررسی مقاصد صادراتی نفت خام ایران قبل و بعد از اعمال تحریم‌ها بیانگر آنست که صادرات نفت خام ایران به کشورهای آسیایی پس از اعمال تحریم‌ها و در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۱ بیش از ۵۵۰ هزار بشکه در روز کاهش یافته است. در نقطه‌ی مقابل، صادرات نفت خام عراق به کشورهای این مناطق در همین دوره‌ی زمانی حدود ۴۰۰ هزار بشکه در روز افزایش یافته است. یعنی بیش از ۷۰ درصد از صادرات نفت خام کاهش یافته‌ی کشورمان به کشورهای آسیایی طی دوره‌ی مذکور را نفت خام صادراتی عراق جبران کرده است.

بررسی مقاصد صادراتی نفت خام ایران در سال ۲۰۱۱ نشان می‌دهد که کشورهای مناطق آسیایی و آسیاپاسفیک با ۶۵ درصد سهم، عمده‌ترین مرکز واردات نفت کشورمان بوده‌اند. چین بزرگ‌ترین کشور واردکننده‌ی نفت ایران بوده و پس از آن هند، ژاپن و کره‌ی جنوبی و ترکیه قرار داشته‌اند. بیش از ۲۳ درصد نفت خام ایران در سال ۲۰۱۱ هم به کشورهای اروپایی

ظرفیتی معادل ۶/۸ میلیون بشکه در روز در جنوب این کشور ایجاد کند. کار نصب SPM‌ها به پایان رسیده و از نیمه‌ی سال ۲۰۱۶ به صورت کامل راه‌اندازی خواهند شد [۲۳].

۵- مقاصد صادراتی نفت خام عراق

مقاصد صادراتی نفت خام عراق که در گزارش‌های آماری اوپک گزارش می‌شود بیانگر آنست که در سال ۲۰۱۴ کشورهای منطقه‌ی آسیا و پاسفیک با ۵۸ درصد سهم، بزرگ‌ترین مقصد نفت خام صادراتی عراق بوده‌اند. این در حالی است که عراق در سال ۲۰۱۰، تنها ۵۰ درصد نفت خام خود را به این کشورها صادر می‌کرده است. اما به مرور، سهم این منطقه در صادرات نفت خام عراق تا حد قابل توجهی افزایش یافته است. این نکته بسیار جای تأمل دارد که عراق بیش از ۸۲ درصد از افزایش نفت صادراتی خود در سال ۲۰۱۴ نسبت به سال ۲۰۱۰ را برای صادرات به منطقه‌ی آسیا و پاسفیک اختصاص داده است [۲۴]. بعد از منطقه‌ی آسیا و پاسفیک، کشورهای اروپایی با ۲۵ درصد سهم بزرگ‌ترین مقصد صادرات نفت خام عراق در سال ۲۰۱۴ بوده است. سایر مناطق مختلف جهان نظیر آفریقا، آمریکای شمالی و لاتین در مجموع ۱۷ درصد از نفت خام صادراتی این کشور در سال ۲۰۱۴ را به خود اختصاص داده‌اند.

البته بررسی آمار و ارقام گزارش واردات نفت خام کشورهای منطقه‌ی آسیا و پاسفیک در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ بیانگر روند افزایشی صادرات نفت خام این کشور به کشورهای این منطقه

۱۵ مقاصد صادراتی نفت خام ایران طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۱ [۲۵]

مناطق مختلف جهان	۲۰۱۱	۲۰۱۵	میزان کاهش	درصد کاهش
چین	۵۵۴	۵۳۱	-۲۳	-۴
هند	۲۹۸	۲۱۷	-۸۱	-۲۷
ژاپن	۳۱۳	۱۷۰	-۱۴۳	-۴۶
کره‌ی جنوبی	۲۴۸	۱۱۴	-۱۳۴	-۵۴
سایر کشورهای آسیایی	۲۴۰	۶۷	-۱۷۳	-۷۲
ترکیه	۱۸۵	۱۱۱	-۷۴	-۴۰
اروپا	۵۹۵	۰	-۵۹۵	-۱۰۰
آفریقای جنوبی	۹۰	۰	-۹۰	-۱۰۰
مجموع صادرات ایران	۲۵۲۳	۱۲۱۰	-۱۳۱۳	-۵۲

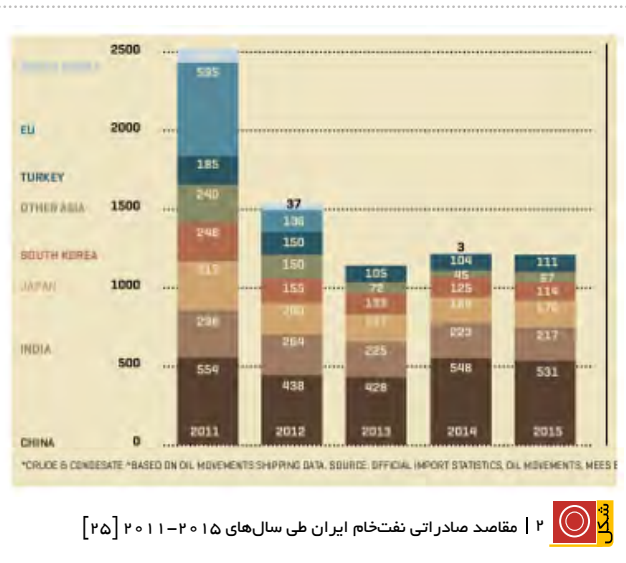
۱۴ مقاصد نفت خام صادراتی عراق طی سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۰ [۲۴]

مناطق مختلف جهان	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	تغییر در ۲۰۱۴ نسبت به ۲۰۱۰
اروپا	۴۳۸	۴۷۴	۵۴۷	۵۳۵	۶۲۵	۱۸۷
آمریکای شمالی	۴۹۲	۴۵۶	۵۵۹	۴۳۳	۴۱۲	-۸۰
آسیا و پاسفیک	۹۵۰	۱۱۲۵	۱۲۰۵	۱۴۱۳	۱۴۶۶	۵۱۶
آمریکای لاتین	۰	۱۰۳	۱۰۵	۰	۱۳	۱۳
آفریقا و خاورمیانه	۱۰	۸	۷	۱۰	۰	-۱۰
مجموع صادرات	۱۸۹۰	۲۱۶۶	۲۴۲۳	۲۳۹۱	۲۵۱۶	۶۲۶

جمع بندی

با وجود مشکلات متعددی که عراق طی سال‌های گذشته با آن مواجه بوده تولید نفت خام این کشور افزایش قابل توجهی داشته است. حملات داعش، افت قیمت‌های جهانی نفت خام و مشکلات متعدد داخلی از مهم‌ترین چالش‌های عراق طی سال‌های گذشته بوده است. با این وجود و با توجه به کاهش شدید برنامه‌های سرمایه‌گذاری در میدین در حال توسعه به دلیل کسری بودجه‌ی شدید عراق و انباشت مطالبات شرکت‌های خارجی از دولت این کشور، برآورد می‌شود که تولید نفت خام عراق در بدینانه‌ترین حالت در افق ۲۰۲۰ در سطح ۵ میلیون بشکه در روز باشد که با توجه به مصرف داخلی اندک این کشور، بیش از ۴ میلیون بشکه در روز آن به بازارهای جهانی صادر خواهد شد.

عمده‌ترین مقصد صادراتی نفت خام عراق، مناطق آسیایی و آسیا پاسفیک است (حدود ۶۰ درصد) و این کشور توانسته در دوران اعمال تحریم بر ایران، عمده‌ی سهم بازار کشورمان در این منطقه را کسب کند. با توجه به روند صعودی تولید و صادرات نفت خام عراق و نشانه گرفتن بازارهای صادراتی سنتی نفت خام ایران توسط این کشور، بدیهی است که افزایش صادرات نفت خام عراق به معنی محدود شدن سهم بازار کشورمان در بازارهای استراتژیک آسیایی است. ■

صادر می‌شده است.

در سال ۲۰۱۵ و پس از اعمال تحریم‌ها نه تنها صادرات نفت خام ایران به اروپا و آفریقا به طور کامل قطع شده بلکه صادرات نفت خام کشورمان به کشورهای آسیایی نیز کاهش یافته که بیشترین این کاهش به مقصد ژاپن و کره‌ی جنوبی اتفاق افتاده است [۲۵].

منابع

- [1] "Rethinking the Expansion", Energy Compass, 13 May 2011
- [2] "Baghdad Reassesses Surge Strategy As Expansion Progresses", MEES, June 2011
- [3] "Shahristani Eyes Extended Iraq Production Plateau Durations", MEES, 23 April 2012
- [4] "Iraq seeks Chinese funding for crucial water injection project", MEES, 29 May 2015
- [5] MEES, 20 Feb. 2015
- [6] "Eni starts three oil and gas treatment plants at Zubair field", Feb. 2016, www.eni.com
- [7] "Occidental to sell zubair stake to iraq's south oil", www.iraq-businessnews.com, 2015/11/11
- [8] "Another Summer Of Discontent For Iraq's Basra Amid Power Shortages", MEES, 24 July 2015
- [9] "Baghdad, Erbil Face IOC Revolt As Cash-Crunch Stalls Payments", MEES, 13 Feb. 2015
- [10] "Iraq: Abadi Struggles To Deliver Change Protesters Can Believe In", MEES, 11 Sep. 2015
- [11] www.gazprom.com/about/production/projects/deposits/iraq/
- [12] Badra Oil Field To Increase Production, 8 May 2016, Iraq Ministry of oil
- [13] "Iraq threat recedes but still present as northern field captured", MEES, 6 February 2015
- [14] www.hydrocarbons-technology.com/projects/-garraf-oil-field-thi-qar-province/
- [15] CNPC in Iraq, CNPC.com
- [16] "Iraq 'below investment grade' ahead of bond issue", MEES, 14 August 2015
- [17] "Iraqi oil exports set new record in June; Southern volumes top 3 Mn B/D", MEES, 3 July 2015
- [18] "Iraqi oil sector loses its appeal as debts mount", MEES, 6 March 2015
- [19] "Iraq slashes investment threatening oil output gains", MEES, 18 September 2015
- [20] Monthly Oil Market Report, April 2016, OPEC
- [21] "Iraq's 2015 oil figures: The best of times, the worst of times", MEES, 8 January 2016
- [22] "Iraq to revamp Basra port as it launches heavy grade", MEES, 22 May 2015
- [23] "Iraq target 9 Mn B/D 2020 export capacity", MEES, 10 July 2015
- [24] Opec Annual Report 2015, OPEC
- [25] "Iran's Oil Export By Destination", MEES, 12 Feb. 2016